

FARKAS CSABA*

Gondolatok a saját üzletrésről

Prof. Dr. Szabó Imre egyetemi tanár oktatói pályám meghatározó személyisége. Az eddigi szakmai eredményeimet alapvetően Szabó Imre és Besenyei Lajos Professzor Uraknak köszönhetem.

Számos tudományos rendezvényen, oktatási eseményen, konferencián találkoztunk. Volt olyan, hogy Ő hallgatott engem, de inkább úgy volt, hogy én hallgattam Őt. Előadásaiban mindig éreztem a felkészülést, a szakmaiságot, az elmélet és a gyakorlat harmonikus egységét, és a tapasztalat „átadni akarásának” az igényét.

Sokat tanultam Tőled: szakmaiságot, előadásmódot, igényességet, és talán a legfontosabbat, Emberséget. Csak köszönettel tartozom.

Tudom a gazdasági társaságok joga közel áll Hozzád, ezért választottam a saját üzletrész intézményének a rövid bemutatását.

Boldog Születésnapot, erőt, egészséget és további hosszú, aktív alkotómunkával teli éveket kívánok!

Mentorom, Tanárom, Barátom! A jó Isten éltesse nagyon sokáig.

I.

A Polgári Törvénykönyv – továbbiakban Ptk. – rendelkezései szerint lehetőség van arra, hogy a korlátolt felelősségű társaság saját üzletrészt szerezzen. Ez egy sajátos és – főszabály szerint – átmeneti időszak, amikor a társaság rendelkezik a saját szervezetére és vagyonára vonatkozó tagsági jogokat és kötelezettségeket magába foglaló üzletrésszel. A társaság az alapítás során saját üzletrészt nem szerezhet. Ennek oka egyrészt abban rejlik, hogy a társaság alapításkor – cégnyilvántartási bejegyzés hiányában – jogképességgel nem rendelkezik másrészt, hogy a saját üzletrész is egyfajta üzletrész, melyről csak a társaság cégnyilvántartásba történő bejegyzéstől kezdve beszélhetünk. Ebből következően a társaság saját üzletrészt, csak működése során szerezhet.

* egyetemi docens, SZTE Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete

II.

A saját üzletrész megszerzésének tipikus esete, amikor valamelyik tag az üzletrészét pénzszolgáltatás ellenében kívülálló személy részére értékesíteni kívánja. Ebben az esetben az üzletrész megszerzésére a többi tag, a társaság, illetve a taggyűlés által megjelölt személy – ebben a sorrendben – az elővásárlásra vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazásával másokat megelőzően jogosult.¹

Az elővásárlási jog gyakorlása és ezáltal az üzletrész társaság általi megszerzése átgondolt, alapos döntés eredménye, amely a gazdasági társaság jövőbeni működésére jelentősen kihathat. Alapvető cél lehet, hogy a társaság ilyen módon igyekszik megakadályozni kívülálló harmadik személy taggá válását. Természetesen az is elképzelhető, hogy a tag üzletrészét értékesíteni kívánja, de harmadik személyt nem talál, és a tagok sem akarják, vagy nem tudják az üzletrész ellenértékét megfizetni. Ekkor a társaság az üzletrészt megvásárolhatja. Az elővásárlási jog gyakorlásáról és az üzletrész társaság általi megszerzéséről a legfőbb szerv dönt. Ebben az esetben a saját üzletrész megszerzése az elővásárlási jogra épül, azon alapul. Erre a két döntésre egy taggyűlésen kerül sor. Álláspontunk szerint a döntés alapvető üzleti-stratégiai jelentőségére is figyelemmel a jogkör delegálására nincs lehetőség. A határozat jogszerűségéhez a legfőbb szerv szabályszerű összehívása, és a napirendi pontokban való érvényes szavazás szükséges. Ezzel összefüggésben felhívjuk a figyelmet arra, hogy az üzletrészét átruházó tag a szavazásból a törvény erejénél fogva ki van zárva. A határozat meghozatalakor ugyanis nem szavazhat az a tag, akivel a határozat szerint szerződést kell kötni.² A tag érdekelt, így a szavazata torzíthatja a társaság döntését, tőle elfogulatlan, a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegességét szem előtt tartó szavazat nem várható. A határozat – a Ptk. tiltó rendelkezése hiányában – akár egyszerű szótöbbséggel is meghozható, de a létesítő okirat természetesen ennél szigorúbb rendelkezéseket is megállapíthat.

III.

A társasági jog egyik alappillére, hogy a vállalkozás- és társulás szabadsága minden esetben csak a hitelezővédelem fokozott védelme mellett érvényesülhet. Ez az alap gondolat a saját üzletrész megszerzése esetén is érvényesül.

Abban az esetben, ha a társaság a saját üzletrészét ellenérték fejében szerzi meg, akkor ennek feltétele az is, hogy a társaságnak legyen törzstőkén felüli vagyona. Viszont a társaság a saját üzletrészét nem szerezheti meg ellenérték fejében akkor, ha osztalék fizetéséről sem határozhatna. A társaság csak olyan forrást használhat fel a saját üzletrészért fizetendő ellenértékként, amely egyébként osztalékfizetésre is feljogosítaná. Ennek a korlátozásnak az a lényege, hogy a hitelezők számára közömbös, hogy a tagoknak kifizethető összeget milyen jogcímen fizeti ki a társaság a tagoknak. Abban az esetben azonban, amennyiben a társaságnak nincs olyan vagyona, amiből osztalékot tudna fizetni, akkor a

¹ Ptk.3:167.§ (2) bekezdés.

² Ptk. 3:19.§ (2) bekezdés b) pont.

saját üzletrész megvásárlásával csökkentené annak a társasági vagyonnak a mértékét, amely a hitelezői követelések kielégítésére kell, hogy fedezetet nyújtson. Az ellenérték jogszerű meglétét igazolni kell: ezt az éves beszámoló, vagy a közbenső mérleg adataival kell alátámasztani. A kft. ezeknek a számviteli dokumentumoknak az adatait legfeljebb a fordulónapjukat követő hat hónapig használhatja fel jogszerűen a saját üzletrész megvásárlásához szükséges fedezet igazolásához.

A saját üzletrész megszerzését illetően a jogalkotó további korlátozó rendelkezéseket iktatott be: ugyanis a saját üzletrész megszerzését csak a törzstőkére vetített ötven százalékos mértékig engedi meg. Álláspontunk szerint ez a szabály diszpozitív, azaz a társaság tagjai konszenzussal a létesítő okiratban ettől eltérhetnek, és ennél magasabb arányt is jogszerűen meghatározhatnak. Úgy gondoljuk, hogy a saját üzletrész megszerzésének felső korlátját illetően a tagoknak csak a törzsbetétek legkisebb mértékére vonatkozó rendelkezést kell tiszteletben tartani: amennyiben egy kétszemélyes korlátolt felelősségű társaság törzstőkéje hárommillió forint, és a kettőmillió-kilencszázezer forint törzsbetéten alapuló üzletrésztulajdonos értékesíteni kívánja az üzletrészét, akkor egyéb törvényi tényállási elemek megvalósulása esetén a társaság az üzletrészt jogszerűen szerezheti meg. Nem sért jogszabályt az a társasági konstrukció, amely szerint a kéttagú társaságban az egyik tag százezer forint mértékű törzsbetéttel rendelkezik, és emellett a kft. tag törzsbetéte kettőmillió-kilencszázezer forint összegű, és ehhez a törzsbetéthez igazodik a tag üzletrésze, illetve a kft. tag saját üzletrésze.

A társaság ilyen arányú saját üzletrész megszerzése mellett is működőképes marad, hiszen a saját üzletrészekkel nem gyakorolhat tagsági jogokat, ezért nem tartjuk kizártnak, hogy a társasági szerződés a törvényben előírt ötven százaléknál nagyobb arányú részesedés megszerzését is megengedje. Az eltérés nem érinti a kisebbségi jogok gyakorlását, nem sérti a hitelezői érdekeket, a munkavállalók jogainak a gyakorlására nem hat ki, a törvényes működés ellenőrzését nem gátolja, és a Ptk. normaszövege sem tiltja.

IV.

Amennyiben a tag az üzletrészét kívülálló személy részére kívánja átruházni, akkor ennek előfeltétele, hogy a tag a törzsbetétjét teljes egészében a társaság rendelkezésére bocsássa. Amikor a tag egy másik tagra ruházza át a törzsbetétjét, akkor ilyen megszorító rendelkezéssel nem találkozunk. A hitelezők érdekeinek a fokozott védelme miatt a saját üzletrész megszerzésénél feltétel az, hogy a társaság csak olyan saját üzletrészt vásárolhat meg, amelyre a vagyoni hozzájárulásokat már teljes egészében szolgáltatották. A saját üzletrész megszerzésénél tehát ugyanazok a szigorú szabályok lesznek az irányadóak, mint amikor a tag kívülálló személy részére értékesíti az üzletrészt: az üzletrész megszerzését illetően a kívülálló személy és a kft. vonatkozásában a jogalkotó azonos feltételeket határoz meg. Korlátozó rendelkezés hiányában ugyanis sérülne a törzstőke valódiságának az elve, hiszen a társaság, megszerezve az üzletrészt, magára kellene, hogy vállalja a még nem teljesített törzsbetét szolgáltatását is. Ez azonban azzal a következménnyel járna, hogy végső soron nem jutna hozzá azokhoz a vagyoni hozzájárulásokhoz, amit a tagok az alapításkor létesítő okiratban vállaltak.

V.

A saját üzletrész jellemzője, hogy csak korlátozottan biztosítja a tagsági jog gyakorlását a tulajdonosa, azaz a társaság számára.

Az üzletrész – főszabály szerint a törzsbetétbe igazodó – jogok és kötelezettségek összessége, immateriális joghalmaz.

A tagot az üzletrésze alapján – többek között – megilleti a szavazati jog. A tag ezt a jogát személyesen, vagy meghatalmazott útján gyakorolhatja. A szavazati jog gyakorlásával összefüggésben két kérdés merül fel:

1. A saját üzletrész tulajdonosát is megilleti a szavazati jog?
2. Ki lesz a szavazati jog gyakorlására jogosult személy?

A második kérdés megválaszolásával az első kérdés okafogyottá válik. Amennyiben a saját üzletrész lényegét ragadjuk meg, akkor nem találunk olyan alanyt, aki a saját üzletrész felett jogszerűen gyakorolhatná a szavazati jogot. Nincs olyan pártatlan személy, aki a gazdasági társaság, mint tulajdonos nevében a gazdasági társaság érdekének megszeméltetésére szem előtt tartásával adná le a voksát. Amennyiben valamelyik tagot jogosítanánk fel a szavazati jog gyakorlására, akkor a tag a saját érdekeit is figyelembe venné a döntés meghozatalakor. Az ügyvezető feljogosítása esetén is – függetlenül, hogy tag, vagy kívülálló személy – torzulna/torzulhatna a szavazás eredménye.

A fenti okok miatt is a társaság a megszerzett saját üzletrész alapján tagsági jogokat nem gyakorolhat. Szavazati jog nem illeti meg a társaságot a megszerzett saját üzletrész után. A társaság nem vehet részt a taggyűlésen, így részére meghívót sem kell küldeni. A társaság tulajdonában álló üzletrészeket a legfőbb szerv határozatképességének megállapításánál sem kell figyelembe venni.

A vagyoni jogokat illetően is hasonló a rendelkezés: amennyiben az eredményes gazdálkodás eredményeként a társaságban felosztható nyereség keletkezik, arra maga a társaság nem tarthat igényt. A nyereséget a többi tag között – törzsbetét arányosan, vagy a létesítő okirat rendelkezései szerint – lehet felosztani. A tagok természetesen úgy is határozhatnak, hogy a felosztható nyereséget, vagy annak egy részét nem osztják fel, hanem azt a társaságnál hagyják eredménytartalékként. A társaság saját magának tehát osztalékot nem fizethet.

A saját üzletrész tulajdonosa a társaság, az nem képezi a tagok közös tulajdonát. Éppen ezért a felek közötti megváltásba nem vonható be, figyelemmel arra is, hogy a saját üzletrész jogi sorsa bizonytalan: a társaság – későbbi – döntésétől függ, hogy a törvényben meghatározott, vagy a létesítő okiratban rögzített határidő lejárta követően mit kezd vele.³

³ Pécsi Ítéltábla Gf. 40.044/2016/37.

VI.

A Ptk. előírja, hogy a saját üzletrészt a szerzéstől számított egy éven belül meg kell szüntetni. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy ez csak akkor terheli a társaságot, ha a saját üzletrészt ellenérték fejében szerezte meg. A saját üzletrész megszüntetésének lehetséges módjai:

- a) a társaság a saját üzletrészt értékesíti
- b) a társaság az üzletrészt bevonja
- c) a társaság az üzletrészt a többi tag részére átadja

ad a) az üzletrész értékesítése:

A társaság korlátozó rendelkezés nélkül értékesítheti a saját üzletrészt. A Ptk. elővásárlási jogot, az elővásárlási jog gyakorlására határidőt, sorrendiséget, kötelező minimim vételárat nem állapít meg. A társaság tehát teljesen szabad kezet kap, és a piaci viszonyok között jogosult a saját üzletrész értékesítésére. Az átruházás során a társaság törzstőkéje nem csökken, az értékesítés a törzstőkét nem érinti, így a társaság esetleges hitelezőinek érdeke nem sérül.

ad b) az üzletrész bevonása⁴

Az üzletrész bevonása esetén az üzletrészben foglalt tagsági jogok és kötelezettségek összessége megszűnik. A bevonás eredményeként a társaság vagyona csökken, ugyanis a kft. a törzstőkét kötelezően leszállítja. Ebből következik, hogy a bevonás mellett a törzstőke-leszállítás szabályait is megfelelően alkalmazni kell. A bevonás adott esetben a hitelezői érdekek sérelmét jelentheti, hiszen csökken a hitelezők kielégítésnek az alapja.

ad c) az üzletrész tagok részére történő átadása

A társaság úgy is dönthet, hogy a saját üzletrészt nem adja el, azt nem vonja be, hanem a tagok részére átadja. A tagok az üzletrészt ellenszolgáltatás nélkül, ingyen kapják meg, törzsbetétek arányában. Ez azt jelenti, hogy a gazdasági társaságban addig meglévő állapot változatlanul fennmarad. Minden tagnak nő a törzsbetéteje, de minden tagnak arányosan, a törzsbetétiéhez igazodóan. Egyik tag sem kerül előnyösebb, vagy hátrányosabb helyzetbe, a gazdasági társaságban addig kialakult állapot változatlanul fennmarad.

A kft. a saját üzletrészének megszüntetési módjai közül főszabály szerint szabadon választ. Az egyes intézmények között nincs sorrendiség, de a jogalkotói előírás szerint a vásárlástól számított egy éven belül valamelyik megoldást alkalmazni kell.

Úgy gondoljuk, hogy az egyéves határidő diszpozitív jellegű jogi norma, melytől a felek egyező akarattal a létesítő okiratban eltérhetnek. Abban az esetben, ha egy évnél hosszabb határidő kerül elfogadásra, akkor a gazdasági társaság „kivár”, és esetleg keresi azt a kívülálló személyt, akit a társaság tagjai szívesen látnának a soraik között. Ebben az esetben a kft. „személyegyesítő” jellege kerül előtérbe. Amennyiben a létesítő okirat egy évnél rövidebb határidőt állapít meg, akkor a cél az, hogy a társaság minél előbb megváljon a saját üzletrésztől, és ebben az esetben a társaság „tőkeegyesítő jellege” a markánsabb.

⁴ Ptk. 3:176. §.